

NYELVMŰVELŐ JEGYZETEK A MONDATSZERKESZTÉS KÖRÉBŐL

RÁCZ ENDRE

I. A melléknévi igeneves szerkezetek használatáról

1. Kitűnő nyelvújítóknak, HALÁSZ GYULA néhány évtizeddel ezelőtt még arról panaszkodott, hogy szinte kivesztek nyelvünkéből az igenévi jelzők, s vonatkozó mellékmondatok tolakodtak helyükbe. „Nincs már többé szálló madár — írja —, csak madár, amely száll, nincsenek piruló lányok, csak lányok, akik pirulnak. A tündöklő csillagok letűntek az égről, amelyen nem tündökölnék többé. A kelő nap felkelt, vagyis lenyugodott” (Édes anyanyelvünk 26).

Manapság viszont — föltehetően idegen nyelvi hatásra (vö.: Anyanyelvi műveltségünk 47) — nagyon is megszorodtak a melléknévi igeneves szerkezetekkel zsúfolt, tömörített mondatok, főleg az újságnyelvben. Ezek bizony sokszor rászorulnának a vonatkozó mellékmondatos tagolás levegőjére, világosságára. A felhozandó példák legtöbbször — úgy hiszem — meggyőzően bizonyítják majd megállapításunkat, bár most elsősorban nem ebből a szempontból vizsgáljuk őket. Tudniillik a zsúfoltságon, nehézkességen, áttekinthetlenségen kívül más hibák is előfordulnak a melléknévi igeneves szerkezetek alkalmazásában.

2. Említsük meg elsőnek a jóhangzás kérdését! Talán nem éppen hibás, de semmi esetre sem szép az olyan mondat szerkezet, amelyben összecseng két igenév képzője: a melléknévi igeneves szerkezet alaptagjává meg a determinánsát bővítő igenévé: „A második rész erősen féken tartott fantáziával megalkotott társasjátékából állt...” (Népszabadság 1962. jún. 5. 8); „A Rákóczi út sarkán levő berendezéssel együttműködő Dohány utcai villanyrendőrt tovább javítják...” (Esti Hírlap 1961. jan. 4. 6); „A környező községekben mutatkozó nagy érdeklődésre való tekintettel a rendezőbizottság már délelőtt kilenc órától szórakoztató műsorról gondoskodik” (Dél-Magyarország 1961. dec. 5. 4).

Még gyakoribb jelenség, hogy az igenév jelzett szavának meg az igenév bővítőjének rimelése, egyforma ragja sérti a fülünket: „Harminc képzőművész elhatározta: nem marad tovább a nukleáris háborúban nagyon is sebezhető New Yorkban” (Esti Hírlap 1961. nov. 12. 1); „A felügyeleti szervek a jóváhagyásokra felterjesztett bérszabályzatokra észrevételeket még nem tettek” (Dél-Magyarország 1961. nov. 5. 3); „A képviselők Adenauert és Strausst bízták meg a Szabad Demokraták Párttal való megbeszélések folytatásával” (Rádióhírek 1961. szept. 26.; itt az igenév bővítője nem közvetlenül az igenév jelzett szavával, hanem ennek alaptagjával — birtokszavával — cseng össze

végződésében). — Bántó a todalékok efféle ismétlődése még akkor is, ha hangrendjükben eltérnek egymástól: „A kommunisták . . . 1942 januárjában, a Bugon túli területről szovjet segítséggel visszatért *elvtársakkal* megalapították a Lengyel Munkáspártot” (Népszabadság 1962. jan. 21. 4); „Ezenkívül éppen a napokban a Marx téri *bérházakban* levő *vendéglőben* leállították a hurka, kolbász gyártását” (Dél-Magyarország 1961. dec. 5. 3); „Féltek *ettől* a társadalom tiszta *légkörétől* teljesen idegen *próbálkozástól*” (Népszabadság 1964. szept. 1. 7).

Különösen sűrűn fordul elő az igenevet körülölelő tárgyragos formák monotóniája: „Huszonkét nyugatnémet kiadó felhívásban tiltakozott »a *fiatalsgot* veszélyeztető *írásokat* vizsgáló szövetségi bizottság» kísérlete ellen . . .” (Népszabadság 1961. nov. 10. 6; vidéki kiadás); „Az Akadémia homlokzatának restaurálásánál rendbehozták a kiváló *tudósokat* ábrázoló négy méter magas *szobordíszeket* is” (Esti Hírlap 1963. máj. 15. 3); „Ez alkalommal ismeretik az *embereket* légbővebben foglalkoztató időszerű nemzetközi és hazai *eseményeket*” (Dél-Magyarország 1961. okt. 1. 1); „A köztársasági elnök beszédének további részében megismételte a kelet–nyugati *tárgyalásokat* ma még elutasító *állásfoglalását*” (Dél-Magyarország 1961. okt. 3. 2); „Mesterséges *bavat* előállító *gépet* készített egy amerikai cég” (Népszabadság 1962. szept. 27.).

3. A jóhangzás elleni vétség azonban csak a kisebbik baj. Az utóbb emlegetett szerkesztésmód, az igenevet körülvevő két mondatrész azonos todalékolása ugyanis ráadásul nemegyszer félreérthetővé teszi a mondatot, legalábbis egy darabig. Megfigyelhető volt ez a pillanatnyi megértésbeli zavar már egykét eddig idézett példánkkal kapcsolatban is. Főleg akkor lép fel, ha az igei állítmány (vagy az ehhez tartozó főnévi igenév) megelőzi a melléknévi igenév bővítményét. Ilyenkor az olvasó — míg el nem ér a melléknévi igenévig — joggal hiheti, hogy ez a bővítmény az igéhez (főnévi igenévhez) tartozik. Csak később döbben rá, hogy az igei állítmány (főnévi igenév) bővítménye nem ez, hanem a melléknévi igenév hasonló todalékú jelzett szava (vagy esetleg egy még később következő azonos todalékú mondatrész).

A példák sokaságából előbb a határozóragosakat emeljük ki: „Bármely időpontban *készen vagyunk* a béke *biztosítására* irányuló *tárgyalásokra*” (Népszabadság 1961. szept. 3. 3); „A női konfekció nagy forgalomra *készült fel* a gyűrhetetlen, szintetikus *anyagból* varrt »Jester« *szoknyából*, valamint a különleges mintájú matlaszé és kordbársony *pongolyákból*” (Hétfői Hírek 1961. dec. 4. 2); „Hirtelen elhatározással a kámrába és a fészerbe futott, kötőfékeket kerített elő és egyedül kezdett a mentéshez. A kötőfékekkel *kierősítette magát* a *kúthoz* legközelebb eső *fához* és a jeges falú kútba *ereszkedett*” (Népszabadság 1964. ápr. 3. 9); „A vasárnapra virradó éjszaka kétezer tengerésztiszt *gyűlt össze* Rio de Janeiro egyik *külvárosában* levő *tiszti klubban*” (Népszabadság 1964. ápr. 1. 7); „Terminológiai szempontból is különleges *jelentősége van* a műszaki *zsebkönyveknek* vagy *kézikönyveknek* szánt műszaki *kompendiumoknak*” (elhangzott 1963. máj. 28-án, a műszaki nyelvről folyó tanácskozáson); „A játékosok közelebbi *kapcsolatba kerültek* a *hóval* borított pálya *talajával*” (elhangzott a Kossuth Rádióban, 1963. febr. 10-én, 22 óra 15 perckor); „Nincs ma már a városnak szinte egyetlen olyan része sem, ahol ne *találkozná* az ember a *felkelő nappal* díszített olimpiai *lobogóval*” (Népsport 1964. okt. 5. 3). — A névutós határozókkal is megeshet hasonló hiba „A vártnál nehezebben csak 3:2 arányban *tudott győzni* a japán válogatott *a magyarok ellen* sikerrel szereplő *brazilok ellen*” (Népsport 1964. okt. 22. 6).

Ebben a típusban is a tárgyragos formák okozzák a legtöbb bajt: „A szerencsétlen embert az utóbbi szúrás az ádámcsutka magasságában érte, *átvágta* a hangszálak *izmait* működtető *idegszálakat*, sőt a *vénákat* is...” (Esti Hírlap 1963. jan. 8. 6); „*Ő írta* le először azokat a különféle *béltbetegségeket* okozó *baktériumokat*, amelyeknek egy része a tífusz, más része pedig inkább a kóli bacillushoz hasonlít” (Élet és Tudomány XVIII, 86); „... az ENSZ-csapatok a katangai fővárosban hosszú órákon át tartó súlyos harcok árán *elfoglalták* az elisabethville-i *belvárost* a külvárossal összekötő *aluljárót*” (Népszabadság 1961. dec. 7. 4); „... a földalatti vasutat építő vállalat értesítette a fővárosi tanácsot, hogy a nyáron *lebontják* a Deák téri *munkahelyet* körülvevő *falat* is, és a területet *rendezik*” (Esti Hírlap 1962. márc. 12. 3); „Látta a Szabadtéri Játékok lázában égő Szegedet, a Dóm tér zsúfolt nézőterét, az önfeledten szórakozó, jólöltözött vendégeket, *élvezte* az ízes *ételeket*, tüzes *italokat* kedvelő magyarok *vendégszeretét*” (Népsport 1963. aug. 20. 7); „Müncheni, nürnbergi, tübingeni, stuttgarti, mannheimi, flensburgi sörházak patinás, ódon csarnokaiban ismét *csapolják* a *teutonvért* oly sebes keringésre sarkalló *sört*...” (Népszabadság 1963. ápr. 7. 2); „*Helytelenítette* az amerikai *álláspontot* fenntartás nélkül támogató *nyilatkozatot*” (elhangzott a Kossuth Rádióban, 1962. okt. 26-án a 7 órás hírek között); „Kormánya ellenzi, hogy az első szakaszban *megsemmisítsék* a tömegpusztító *fegyvereket* célba juttató *eszközöket*” (uo. 1962. aug. 8-án, a 20 órás esti krónikában); „A csatárok *összehoztak* néhány *gólt* ígérő *helyzetet*” (uo. 1961. nov. 12-én, 15 óra 10 perckor, egy sportközvetítésben); „Ezek után *bemegy* az irodába, *odaadja* a szállítmány minden *darabját* pontosan feltüntető *listát* a főkönyvelőnek...” (Népszabadság 1964. márc. 29. 15); „Szigorúan *megbüntetik* a *vásárlókat* megkárosító *elárúsítókat*” (Esti Hírlap 1961. szept. 11. 6); „A Televízió új vetélkedőjének biológusversenyzői *kipróbálják* a szigorú *versenyfeltételeket* biztosító hangszigetelt üvegfülkék *jelzőberendezését*...” (Rádió és Televízió Újság 1963. VIII. évf. 12. sz. 1; címlap); „Jó lenne tehát *megszigorítani* a lakóterületek *csendjét, rendjét zavaró* munkák végzésére *vonatkozó* engedmények *kiadását*” (Népszabadság 1961. szept. 7. 7; ez a mondat valamennyi eddig említett hibával „ékes”); stb.

Kiváltképpen megtévesztő, ha a tipografizálás, írásjelezés is azt sugallja, hogy a melléknévi igenév bővítője az igéhez (vagy egy főnévi igenévhez) tartozik: „*Kiutasították* a Szovjetunióból a *kémeket* | segítő amerikai és angol *diplomátákat*” (Népszabadság 1963. máj. 14. 3; címként s a függőleges vonaltól új sorba szedve); „*MEGCSODÁLOM A LOVAIKAT* peckesen megülő *pásztorokat*, a híres *gauchókat*” (Népszabadság 1963. ápr. 25. 6; bekezdés élén, mintegy alcímként, a nagybetűs rész ráadásul félkövér szedésű is); „Az ENSZ indiai egységei súlyos harcok árán tudták csak *elfoglalni* az *ENSZ-parancsnokságot*, [így, vesszővel!] a repülőtérről összekötő *útszakaszt*” (Népszabadság 1961. dec. 6. 1).

A félreértés természetesen csak akkor állhat elő, ha az igenék és az igenév bővítőjének jelentése olyan természetű, hogy egymással kapcsolatba léphetnek. Ehhez a lexikai föltételhez tárgyi bővítő esetén még egy grammatikai is csatlakozik: az igenév és az ige tárgyának egyaránt vagy határozottnak, vagy határozatlaninak kell lennie. Másképp nincs meg a félreértés veszélye; vö.: „*Nézem villámokat* lövellő *szemét*”. Sőt az ige határozatlan tárgyának előrevetett határozatlan névelője is azonnal világossá teszi a mondatszerkezetet, még akkor is, ha az igenév tárgya szintén határozatlan ugyan, de többes számú:

„Elítéltek egy vásárlókat megkárosító bentest” (elhangzott a Kossuth Rádióban, 1964. márc. 1-én).

4. Más esetben is keletkezhet hasonló zavar. Előfordulnak olyan mondat-szerkezetek is, amelyekben két azonos toldalékú — rendszerint páros kötőszóval kapcsolt — mellérendelt mondatrészt találunk, s a hátrább állóhoz egy igenévi jelző csatlakozik (illetőleg ez maga igenév). Ha ezt az igenevet olyan bővítmény előzi meg, amelynek ragja megegyezik a halmozott mondatrészekével, az olvasó egy ideig úgy véli, hogy az első halmozott mondatrésznek ez a bővítmény van mellérendelve: „A norvégek ujjongó örömmel nemcsak egy győzelmet, hanem egy olimpiai »szépséghibát« kijavító diadalt ünnepeltek” (Népsport 1964. febr. 9. 4); „Pedig az ő idejében nemcsak az ellenféllel, hanem az elnyomás éveiben a haladást, a szabadságot, a munkássportot képviselő Vasassal szemben állókkal is fel kellett venni a küzdelmet” (Népsport 1962. okt. 11. 2); „... sikertelenek maradtak Clay amerikai tábornok azon kísérletei, hogy részben páncélosok felvonultatásával, másrészt pedig... polgári ruhás személyekkel megrakott személygépkocsik Kelet-Berlinbe történő »áttörésével« kényszerítsék ki a nem katonai állományú amerikai személyek igazoltatási kötelezettségének visszavonását” (Dél-Magyarország 1961. nov. 5. 2).

5. Mit is mondhatnánk végül az efféle mondat-szerkezetekről? Fejtegetéseink elején HALÁSZ GYULÁT idéztük. Befejezésül hallgassuk — és szívleljük — meg a felszabadulás előtti időszak másik kiváló nyelv művelőjének, KOSZTOLÁNYI DEZSŐNEK tanácsát: „Tanuljuk meg, hogy az olvasót tilos — csak egy másodpercig is — bizonytalanságban hagynunk” (Erős várunk, a nyelv 62).

II. Az állítmány személybeli egyeztetésének kérdéséhez

1. „A személybeli egyeztetés a vonatkozó mellékmondatokban” című cikkem (Néprajz és Nyelvtudomány I, 87—104) az efféle egyeztetés egyik következetesen érvényesülő szabályaként állapította meg, hogy ha a vonatkozó mellékmondat első vagy második személyű névmást (névmási határozószót) értelmez, s benne a vonatkozó névmás az alany szerepét tölti be, akkor állítmánya első, illetőleg második személybe kerül (az ott idézett irodalmon kívül vö. még: KELEMEN BÉLA, Jó Magyarság 1. kiad. 205; 2. kiad. 100; 3. kiad. 100; MAJTYINSZKAJA, Vengerszkij jazik III, 151—2, 280—1; TOMPA: MMNyR. II, 144). Ezt az egyeztetési törvényt számos példán igazoltam, s most csak azért említek néhány újabbat, hogy az olvasó különösebb utánakeresgélés nélkül is láthassa, miről van szó voltaképpen: „Én, aki vele csak mind hadakoztam | kibékülnék a haragvó halállal” (József A.: Flóra I.); „Persze hogy szólni sem mert hozzám azelőtt, hozzám, aki a tíz ujjamra tíz fiatal s egészségest kaptam volna, ha akarom” (Bárány Tamás: Szüreti fűrt. Elbeszélések. II, 173); „Higgyetek nekem ti, akik | Fáradoztok kincsekér” (Petőfi: A szerelem).

Mindehhez hozzátettem: „Ha az említett szabály alól mégis találunk kivételt, akkor ezt a magyar nyelv nyelvtani rendszerétől szokatlanul eltérő nyelvi jelenséget valamiféle különleges írói szándék hozhatta létre. József Attila mintegy kívülről szemléli önmagát, mikor ilyen sorokat ír le: »Ó, mi vár még | veám, ki immár néma, hangtalan« (Csend). Hasonló okból hasonló módon szerkeszti egy mondatát Kosztolányi is: »Megsiratom magamat, ki ma él...« (Lám ma újólag... A bús férfi panasza)” (i. h. 90).

Azóta nem egy példát találtam efféle mondat szerkesztésre a széppróza, sőt a publicisztika nyelvében is. Úgy vélem azonban, hogy ezek nem a lírai objektív én-szemlélés nyelvi tükrözései, tehát — ha egyiket-másikat meg lehet is magyarázni — nemcsak nyelvtanilag szabálytalan, hanem stilisztikailag sem indokolható, hibás egyeztetési formának kell tekintenünk őket; vö.: „*Velem, aki maga is részt vett* néhány kritikai tanulmány írásával a helytelenül értékelt íróink (Fodor József, Sándor Kálmán) helyes értékeléséért folyó harcban, erről nem kell vitatkozni” (Népszabadság 1957. nov. 23. 4); „*Kíméletlenül őszinte voltál és ezerszer különb, mint én, akiről lehullott a lepel, aki magára hazudta a nyugalmat, becsületességet, mindent!*” (Népszabadság 1957. okt. 27. 7; itt a közbeeső — személyátsugárzás nélküli — vonatkozó mondat okozhatja a harmadik személybe való átcsapást); „*Ki tudja, talán bűnül róják fel nekik, hogy Moszkvával beszéltek, hogy kapcsolatot tartanak velem, aki vörös posztó anynyiak szemében*” (Gergely Sándor: Szüreti fürt II, 266; itt pedig az a körülmény válthatta ki az állítmány harmadik személybe kerülését, hogy a szólás többnyire ebben a személyben szerepel).

2. Ha a mondat alanyai különböző személyűek, akkor közös állítmányuk „szabályosan mindig többes számú, s a legkisebb sorszámú személyhez igazodik” (MMNyR. II, 143). Ez az ismert szabály azonban — úgy látszik — elsősorban csak az alanyhalmaz leggyakoribb típusára vonatkozik, arra, amelyben az alanyok között egyszerű vagy hozzátoldó kapcsolatos viszony áll fenn. Az akadémiai nyelvtan még a szabályostól eltérő egyeztetés illusztrálására is ilyen viszonyú alanyokat mutat be: „*Legföljebb ha utólag, hozzátoldásként kerül sorra egy másik személyű alany, akkor nem vesszük figyelembe az egyeztetésben: »A kölcsön elfogyott. — Igénybe vette Clarke, Falke, Butther és — sajnos én is«* (Brecht—Hajnal: Állítmányok meg 33)” (uo. 144).

Ha az alanyok között másfajta mellérendelő viszony van, a kivételes egyeztetés nemcsak az utólagos hozzátoldáskor érvényesülhet. Az úgynevezett összefoglaló kapcsolat esetén még többnyire a szabályos egyeztetés járja: „... sem a ma élő mongol, kínai, cseh, szovjet tudósok, sem magam ezt a szép nagyemlőst nem láttuk” (Dr. Anghi Csaba: Élet és Tudomány XVIII, 330); „*Se én, se a tanár elvtárs nem neveltünk*” (Lengyel József: Premn Ferenc hagyatott élete. 1959. II, 19); „*Az első gólnál szerencséje is volt: én is, Nagy Pista is többször belenyúltunk a labdába, de az mindig a jugoszláv szélső elé pattant vissza*” (Népsport 1963. okt. 10. 3). — Am ilyenkor az is előfordul, hogy az állítmány a hozzá közelebb levő alannal egyezik (tehát úgynevezett alaki egyeztetés áll elő): „*Azon a mérközésen Várhidi is, én is kihagytam egy tizenegyet*” (Esti Hírlap 1962. máj. 19. 6); „*Ettől sem én, sem Monsieur Duval nem adja fel homlokegyenest ellentétes meggyőződését*” (Népszabadság 1963. szept. 1. 5); „*Sem én, sem ők nincsenek olyan helyzetben*” (az élőnyelvből).

Ezeket a „szabálytalan” egyeztetéseket tarthatjuk ugyan hibásnak is (bár főleg az utóbbi eléggé természetesen hangzik), de semmiképp sem helyteleníthető, azaz teljesen szabályszerű az állítmánynak a közelebbi alanyhoz való igazodása akkor, ha az alanyok között fokozó kapcsolatos, ellentétesen hozzátoldó vagy kizáró ellentétes, továbbá választó viszonyt találunk: „... *mi is, sőt az angolok is jobban játszottak, mint csoporttársaink*” (Népszabadság 1962. jún. 2. 12); „*Nemcsak mi, mások is érhetnek el világsúcúkat...*” (Népsport 1964. febr. 3. 3); „*En nem, de talán más sem fog arra vállalkozni, hogy ezt a munkát a leíró nyelvtan számára idejében elvégzi*” (Elekfi László: I. OK.

IX, 364); „Lakásügyben amúgy sem én, hanem az elnök döntött...” (Népszabadság 1964. jan. 12. 15); „Az értelmi fogyatékosokkal nem mi, a gyógypedagógusok foglalkoznak” (Esti Hírlap 1963. ápr. 22. 3); „Vagy ő, vagy én megyek el” (az élőnyelvből); stb. Legföljebb annyit mondhatunk, hogy ezek a mondatok hiányos szerkezetűnek is felfoghatók, úgy, hogy első alanyuk mellől hiányzik a megfelelő számú és személyű állítmány. — Hasonló a helyzet akkor is, ha az állítmány külön-külön bővítménnyel vonatkozik az egyes alanyokra: „A szőnyeg egyik sarkán *Popovic*, a másikon *én álltam*” (Népszabadság 1961. dec. 25. 32); „Az előbbieknél *én*, az utóbbiaknál *dr. Sikos Károly dolgozik*” (Népszabadság 1963. máj. 30. 5).

Az alaki egyeztetésnek említett típusai egyébként az állítmánynak nemcsak személybeli, hanem puszta számbeli egyeztetésében is megmaratkozhatnak (vö.: Magyar nyelvhelyesség² 247; DEME: Nyr. LXXXIV, 431).

3. A különböző személyű alanyokhoz hasonlóan igazodik az állítmány a különböző személyű tárgyakhoz is. Ha az igei állítmánynak két (vagy több) határozott tárgya van, s közülük az egyik első vagy második személyű, a másik (illetőleg a többi) pedig harmadik személyű, az ige ragozása általában az első vagy második személyű tárgyra utal.

Ha tehát az egyik határozott tárgy első személyű, a másik (vagy a többi) pedig harmadik személyű, az ige alanyi ragozásba kerül: „... *engem* meg az öcsémet intézetbe *hoztak*” (Népszabadság 1963. ápr. 20. 7); „Mindennek *elmondott engem és az urát*” (Tatay Sándor: Fehér hintó. 1963. I, 90); „*Mihail Szoszunov vámfelügyelőt, a határellenőrző állomás két tisztjét és engem a fékevesztett személyek belöktek, majd bezártak a vagon fülkéibe és öt óráig nem engedtek ki*” (Népszabadság 1963. szept. 12. 2); „Ha a 80 kg-os *Haast* és 62 kg-os *jómagamat elindítanak egy 35 fokos lejtőn...*” (Népsport 1964. febr. 16. 4). Ezt az egyeztetést ajánlja MÉSZÖLY GEDEON is: „az »engem is, őt is látták« emígy volna helyesen: »engem is, őt is láttak« (egészen magyarosan: »engem is láttak, őt is«)” (Nyelv és Irodalom II, 43).

De ha az első személyű tárgyat hátravetjük, mintegy utólagos hozzátoldásként, akkor az ige tárgyas ragozása lesz. KOSZTOLÁNYI DEZSŐ az ilyen egyeztetést látná szívesen. A következőket írja: „Mátsutt ezt olvasom: »Már nem ismerte meg apámat, testvéreimet és engem«. Az alanyi és a tárgyas-igeragozás zagyvaléka, közös vonzóigével. Magyarul: »Már nem ismerte meg apámat, testvéreimet, engem sem«” (Erős várunk, a nyelv 62). Hasonló példa: „Sokan *bírálják* mostanában *a magyar labdarúgást s engem is...*” (Népsport 1963. máj. 19. 1). A MÉSZÖLY idézte mondat eszerint így is javítható: „*Őt is látták, engem is*”.

Ha az egyik határozott tárgy második személyű, másik (vagy a többi) pedig harmadik személyű, s az alany nem egyes szám első személyű, az ige ragozása hasonlóképpen alakulhat, mint az előzőleg vizsgált esetben. Tehát: „*Téged és őt ott láttak*”; vagy: „*Téged ott láttak, őt is*”; de: „*Őt ott látták, téged is*”. Ha az alany egyes szám első személyű, az ige mindenképpen tárgyas ragozása lesz, s ha a második személyű tárgy nem hozzátoldásszerű, erre utal: „*Téged és őt ott láttalak*”; vagy: „*Téged ott láttalak, őt is*”; de: „*Őt ott láttam, téged is*”.

Ha azonban az ilyen halmozott tárgyak fokozó vagy ellentétesen hozzátoldó kapcsolatban, kizáró ellentétben vagy választó viszonyban vannak egymással, az állítmány a hozzá legközelebb levő tárgyhoz igazodik. Ha ez a tárgy

harmadik személyű, az ige ragozása erre utal, még akkor is, ha az első vagy a második személyű tárgy nem hozzátoldásszerű: „*Engem, sőt Pétert is meghívták*” (az élőnyelvből); „*Nemcsak téged, hanem a feleségedet is szívesen látjuk*” (uo.); „*Nem téged, Mártát keresem*” (uo.); „*Akár engem, akár jótevőmet fogta gyanúba Hébert úr, nagyon megbántott vele*” (Diderot: *Az apáca*. Ford.: Máté Klára. 1961. 135).

NOTIZEN ZU DER UNGARISCHEN SATZBILDUNG

von
E. RÁCZ

Der Verfasser untersucht zwei Probleme der ungarischen Sprachrichtigkeit. Im ersten Teil seines Aufsatzes befasst er sich mit dem Gebrauch der Partizipialkonstruktionen. Er stellt fest: wenn in solchen Konstruktionen die Ergänzung des Partizips eine Endung bekommt, die der Ergänzung des Zeitwortes ähnlich ist, so kann es einen Missklang, bei gewisser Wortfolge sogar ein Missverständnis hervorrufen. — Im zweiten Teil untersucht er, ob in der Satzaussage nach mehreren Satzgegenständen Einzahl oder Mehrzahl zu gebrauchen ist. Er fügt ergänzende Bemerkungen zu seinem früheren Artikel, wo er das gleiche Problem in den Relativsätzen behandelt hat (In: *Népr. és Nyelvtud.* = *Volkskunde u. Sprachwissenschaft* I, 87—104), er untersucht weiterhin, wie sich die Beugung der Satzaussage nach den mehreren Satzgegenständen und Objekten richtet, die miteinander nicht in einfachem kopulativen, sondern in einem komplizierteren nebenordnenden Verhältnis stehen.